

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma on osa ilmastolain 423/2022 mukaista ilmastopolitiikan suunnittelujärjestelmää. Valtioneuvosto hyväksyy sopeutumissuunnitelman vähintään joka toinen vaalikausi ja joka toinen kausi puolestaan arvioidaan suunnitelman ajantasaisuutta ja uusien toimien tarvetta. KISS2030 sopeutumissuunnitelma ulottuu vuoteen 2030 asti. Suunnitelmassa esitetään skenaarioihin perustuva riski- ja haavoittuvuustarkastelu, visio ja kolme päämäärää, joita kohti sopeutumistyötä viedään. Näiden lisäksi suunnitelmassa esitetään 24 ilmastonmuutokseen varautumiseen ja sopeutumiseen liittyvää tavoitetta sekä tarkempia politiikkatoimia niiden toteuttamiseksi.

Suunnitelman lähtökohdissa todetaan, että valtionhallinnon lisäksi alueilla ja kunnilla on merkittävä rooli sopeutumisessa, sillä suuri osa käytännön sopeutumistoimenpiteistä tehdään paikallisella ja alueellisella tasolla. Kuitenkin itse toimenpiteet ja niihin liittyvät mittarit jäävät enimmäkseen ministeriöiden tasolle ja konkreettisia toimenpiteitä on vähän. Alueiden kannalta toiveena on enemmän konkretiaa.

Huomioitavia näkökohtia on paljon ja suunnitelmassa niitä on käsitelty monipuolisesti, joskin melko kevyesti.

Toimenpiteiden toteuttaminen oikeudenmukaisesti on edellytys onnistuneelle sopeutumistyölle. Etelä-Karjalan liitto yhtyy suunnitelmassa esitettyyn pyrkimykseen olla pahentamatta jo olemassa olevia epätasa-arvoisuuksia tai olla luomatta uusia ilman niiden kohtuullista hyvittämistä.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

Luvussa on tarkasteltu monipuolisesti erilaisia ilmastonmuutoksen aiheuttamia seurauksia luonnolle sekä ihmis- ja yhteiskunnalle. Erytisesti monimuotoisuuden kannalta tarkastelu on hyvin pintapuolinen. Luonnon ja monimuotoisuuden arvo nähdään lähinnä ihmistä hyödyttävänä. Toisaalta monimuotoisuuden tuottamat terveysvaikutukset puuttuvat, vaikka ekosysteemipalveluista puhutaankin. Järvivesiin kohdistuvat uhkat, kuten rehevöityminen ja samentuminen, jäävät puuttumaan. Raportti luo mielikuvan, että suomalaiset eliölajit löytävät suotuisat elinympäristöt muualta, mutta on hyvä nostaa esille, että kaikki lajit eivät pysty tai ehdi väistämään muuttuvia elinolosuhteita. Saimaannorppa on tästä valitettavan hyvä esimerkki.

Luonnonvara-alalle kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa metsien osalta jää mainitsematta, että suurin riski erilaisille tuhoille on rakenteeltaan yksipuolisissa metsissä. Mitä monilajisempia metsiä, sitä vastustuskykyisempiä ne ovat esimerkiksi tuhohyönteisiä ja myrskyjä vastaan. Monimuotoisuuden hupeneminen voi näkyä pölyttäjien vähenemisenä, mikä voi aiheuttaa haittoja maataloudessa.

Ihmisten hyvinvoinnin osalta ilmastonmuutoksen aiheuttama henkinen painolasti jää raportissa huomiotta. Sopeutumistoimien tulisikin ulottua erityisesti nuorten ihmisten henkisen hyvinvoinnin tukemiseen, jota ilmastonmuutos osaltaan tällä hetkellä heikentää.

Taloudellisia vaikutuksia on arvioitu hyvin optimistisesta näkökulmasta. On muistettava, että Suomi lämpenee keskiarvoa nopeammin ja ilmastonmuutoksen etenemiseen, hillintään liittyviin rakenteisiin ja ilmaston muuttumisesta seuraaviin muutoksiin liittyy runsaasti epävarmuuksia. Tällöin riski merkittäville taloudellisille vaikutuksille on suuri, mikä ei käy ilmi raportista.

On hyvä, että raportissa on tunnistettu merkittäviä institutionaalisia haavoittuvuuksia. Niihin vastaamalla päästään kohti vakiintuneempaa ja järjestelmällisempää sopeutumistyötä.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

Hyvinvointi on nostettu suunnitelman visioon, mutta esimerkiksi ilmastonmuutoksesta aiheutuvan henkisen kuormituksen vaikutuksia tai siihen kohdistettavista sopeutumistoimista ei ole mainintaa tai toimenpidettä.

Päämääriä on vähän, jolloin niiden tulisi olla kristallinkirkkaita ja teräviä, erityisesti kun kyseessä eivät ole määrälliset tai mitattavat tavoitteet. Nyt päämäärät 2 ja 3 ovat päällekkäiset ja niiden ydin puuroutuu. Päämääriä onkin selkiytettävä.

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa.

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Etelä-Karjalan liitto näkee tärkeänä, että ilmastonmuutoksen vaikutukset on kytketty osaksi kokonaisturvallisuutta ja yleistä huoltovarmuustyötä.

Huoltovarmuuteen on kohdistunut viime aikoina vuosikymmeniin suurimpia paineita terveysturvallisuuden ja geopoliittisen tilanteen muututtua. Huoltovarmuutta ei voida tarkastella vain yhden uhan tai kriisin näkökulmasta, vaan tarvitaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa ja eri toimien yhteensovitusta, jolla turvataan kansalaisten ja ympäristön hyvinvointi sekä elinkeinoelämän toimintaedellytykset.

Tuomme esille, että maakunta-/aluetasolla kokonaisturvallisuuden edistäjinä toimivat alueelliset turvallisuus- ja valmiustoimikunnat, joihin kuuluu mm. kaupunkien ja kuntien, turvallisuus- ja rajaviranomaisten ja muiden valtion aluehallintoviranomaisten, seurakuntien, sosiaali- ja terveysalan, elinkeinoelämän, energiayhtiöiden ja maakunnan liiton edustajia. Nämä alueelliset turvallisuus- ja valmiustoimikunnat olisi hyvä noteerata aluetason koordinoijina kokonaisturvallisuuden edistämisessä myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen näkökulmasta.

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa.

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Suunnitelmassa on aivan oikein todettu, että ilmastonmuutoksen aiheuttamien toimenpiteiden vieminen väyläverkon kunnossapitoon (hoito, korjaus) tulee vaatimaan rahallisia lisäresursseja. Tämä tulisi huomioida myös valtionalouden suunnittelussa. Väyläverkon korjausvelka on jälleen kasvussa, ja perustienpitoon ei ole nykyiselläänkään käytettävissä tarvittavia määrärahoja. Huomioiden ilmastonmuutoksen aiheuttamat hoito- ja korjaustarpeet liikenneinfrastruktuuriin, kiulu rahoitustarpeen ja lähivuosille suunniteltujen määrärahojen välillä on valtava.

Etelä-Karjalan liitto pitää seudullisesti merkittävien ekologisten yhteyksien kartoittamista kannatettavana toimenpiteenä. Maakunnissa on tällä hetkellä hyvin erilaisia taustaselvityksiä ekologiin yhteyksiin liittyen ja maakuntakaavoitus hyötyy valtakunnallisista selvityksistä, joiden tulokset ovat vertailukelpoisia muiden alueiden kanssa ja jotka on laadittu maakuntakaavoituksen näkökulmasta riittävällä tarkkuustasolla.

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Etelä-Karjalan liitto muistuttaa, että kuivuusriskin hallinnan onnistumiseksi on varmistettava kansallinen ja alueellinen tiedonsaanti koskien ennusteita ja skenaarioita.

Luonnonvarojen käyttö ja hoito koskee suunnitelmassa lähinnä talousmetsiä. Merkittävä sopeutumisteko on lisätä monilajisia sekametsiä. Nyt esitetyt mittarit eivät kuitenkaan mittaa sitä ja esimerkiksi lahopuun määrä talousmetsässä ei vielä kerro monimuotoisuudesta riittävästi. Etelä-Karjalan liitto ehdottaa mittaristoon lisättäväksi joko sekametsien määrää tai erirakenteisen metsänkasvatuksen pinta-alaa.

Yksittäisiä kohteita laajempien kokonaisuuksien tarkastelu, kuten valuma-alueen suunnittelu, on kannatettavaa. Samalla on hyvä tarkastella kriittisesti ojitusten ja uomien perkaamisen tarvetta sekä niiden yhteyteen tehtävien vesiensuojelurakenteiden riittävyttä ja toimintaa.

Luonnon monimuotoisuuden tavoitteen osalta Etelä-Karjalan liitto huomauttaa, että monimuotoisuuden kehitys tulisi valmisteilla olevan monimuotoisuusstrategian hengen mukaisesti saattaa vuoteen 2030 mennessä elpymisuralle, pelkkä luontokadon pysäyttäminen ei riitä. Sen vuoksi ennallistamista koskevat toimenpiteet 12.1 ja 12.2 ovat erityisen kannatettavia. Budjettia ei toimenpiteille ole suunnitelmassa valitettavasti osoitettu. Lajistoseurannan pitkäjänteisyys olisi ehdottomasti pystyttävä varmistamaan. Eliöiden ja luontotyyppien uhanalaisuuden tila kaipaava selvitystä myös alueiden tasolla, jotta sopeutumistoimenpiteiden kohdentaminen ja kiireellisyys osataan huomioida alueilla.

Luontopohjaisten ratkaisujen suosiminen maatalouden vesiensuojelussa on kannatettavaa. Kosteikkojen osalta on kuitenkin muistettava, että ne kuitenkin automaattisesti ole toimivia veden ja ravinteiden pidättämisen näkökulmasta. Kosteikot tulee olla suunniteltu, rakennettu, sijoitettu ja hoidettu oikein, jotta ne tuottavat vesistöhyötyjä ja tasaavat tulvahuippuja. Olisi tärkeää löytää useita pienempiäkin tapoja, kuten pohjapatoketjut ja ojiin rakennettavat tasanteet, jotka on helppoja suunnitella, toteuttaa ja hoitaa ja joiden toteuttaminen valuma-alueittain voidaan toteuttaa kohtalaisen pienin panoksin. Näiden ratkaisujen toteuttaminen tulisi saada valtavirtaistumaan maataloudessa tukijärjestelmää kehittämällä sekä neuvontaa vahvistamalla.

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveysten suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Terveysten suojeleminen ja edistäminen pitää sisällään helteen aiheuttamien kuolemien ja terveyshaittojen ehkäisyn. Mielenterveys on tärkeä osa-alue ihmisten hyvinvoinnissa. Sopeutumistyöhön pitäisikin sisällyttää myös ilmastonmuutoksen aiheuttamien mielenterveyshaittojen ehkäisemisen. Erityisesti nuorten keskuudessa ilmastonmuutoksen aiheuttama henkinen kuormitus on otettava vakavasti ja pyrittävä löytämään keinot kuormituksen vähentämiseksi.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojeleminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Alue- ja kuntatason työ ilmastonmuutokseen sopeutumisessa on ratkaisevan tärkeää. Sopeutumistyötä pitäisi edistää hyvin konkreettisella tasolla ja yrittää saattaa sopeutumistyötä eteenpäin erityisesti alueilla, joita sitä ei vielä ole juurikaan aloitettu. Hyvä ja konkreettinen mitattava asia voisi olla alueellisten sopeutumistyöryhmien toimet, toteutettujen alueellisten sopeutumistoimenpiteiden sekä alueelliseen sopeutumistyöhön sitoutettujen kuntien määrä.

Erityisesti toimenpide 17.1 on ympäröivä eikä siinä ole konkretiaa. Maakuntaliitto on kunkin alueensa luonteva sopeutumistyön koordinaattori, ja voi vahvistaa erityisesti pienempien kuntien osaamista ja resursseja myös sopeutumistyössä. Tämä kuitenkin edellyttäisi pysyvää valtionrahoitusta maakuntien liitoille. Alueellisten resurssien riittävyys, ajantasaisen ja alueellisen

tiedon saatavuus ja ohjeistus sekä konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet tehostavat sopeutumistyön etenemistä.

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Etelä-Karjalan liitto pitää tärkeänä laadukkaan ja ajantasaisen ilmastonmuutosta ja sen lieveilmiöitä kuvaavan tiedon saatavuutta. Tietoa on tärkeää päästä hyödyntämään esimerkiksi alueellisessa sopeutumistyössä.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa.

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Etelä-Karjalan liitto ehdottaa, että valtakunnallista seurantatyötä edistetään alueellisten sopeutumista edistävien työryhmien avulla, kuten tavoitteessa 24.4 voidaan tulkita hahmoteltavan. Kansallisen tiedon kerääminen onnistuisi yhtenäisten alueellisten seurantamittareiden avulla helposti. Yhtenäiset työtavat myös edistäisivät alueellista sopeutumistyön toteuttamista ja edistäisi myös alueiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa.

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Ei lausuttavaa

17. Miten arvioisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

Suunnitelmassa on jaettu vastuuta erityisesti ministeriöille ja esimerkiksi maakuntien liittoja ei ole juurikaan tunnistettu toimenpiteiden vastuutahoksi. Maakuntaliitto toimii kuitenkin alueellaan kokoavana ja laajaa sidosryhmätyötä tekevänä organisaationa. Maakuntaliiton rooli voi olla myös toimiminen kansallisen ja paikallisen tason välissä ja välittäjänä, jolloin on tärkeää päästä osallistumaan sekä kansalliseen, että alueelliseen ja paikalliseen toimintaan. Kaavoituksen ja alueidenkäytön suunnittelun, luonnonvarojen käytön ja hoidon, luonnon monimuotoisuuden, kulttuuriperinnön ja -ympäristönsuojelun, alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinnan sekä kansainvälisen yhteistyön osalta maakuntien liitoilla on valmiuksia toimenpiteiden toteuttamiseen, mikäli resurssien riittävydestä valtion taholta huolehditaan.

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

Maakuntaliitto on luontevasti alueen ilmasto- ja sopeutumistyön edistäjä ja kokoaja sekä käy vuoropuhelua ja tekee yhteensovitusyötä erilaisten sidosryhmien ja toimijoiden kanssa. Erityisesti pienillä kunnilla on resurssit täydessä käytössä ja tällaisessa työssä maakuntaliitto pystyy heitä tukemaan. Resurssit on kuitenkin varmistettava.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Vaikutusten arvioinnissa ei ole tarkasteltu suunnitelman ekologisia vaikutuksia lainkaan. Taloudellisten, terveydellisten ja sosiaalisten vaikutusten osalta tarkastelu on melko pintapuolinen, vaikka erilaisia vaikutusskenaarioita on varmasti useita sopeutumistoimien toteutuksen intensiteetistä ja ilmastonmuutoksen etenemisestä riippuen.

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

Kokonaisuudessaan Etelä-Karjalan liitto olisi toivonut suunnitelmalta enemmän konkretiaa ja esimerkiksi alueellisen sopeutumistyön edistämistä.

Ilmastonmuutokseen liittyvät alueelliset ominaispiirteet ja haavoittuvuudet Suomessa -tarkastelu vaikuttaa kiireellä ja osin huolimattomasti valmistellulta. Vaikutusten arviointi on jätetty hyvin kevyeksi ja useita haittoja tai riskejä ei ole lainkaan mainittu. Maakuntakohtaisessa tarkastelussa ainakin Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson kohdalla on epätarkkuuksia ja virheitä. Vaikka maakuntien ELY-keskus on yhteinen, olisi tarkastelua hyvä tehdä enemmän maakuntakohtaisesti. Alueellisen tarkastelun olisi odottanut nostavan esille esimerkiksi saimaannorppaan kohdistuvat riskit, koska kyseessä on näkyvästi suojeltu ja erityisesti alueellisesti merkittävä laji.

Blomqvist Laura
Etelä-Karjalan liitto